

DYLEMATY KULTURY W SPOŁECZEŃSTWIE POSTMIGRACYJNYM – ZIEMIE ZACHODNIE I PÓŁNOCNE

Od 1 sierpnia do 31 grudnia 2005 r. Instytut Zachodni realizował projekt pn. Dylematy kultury w społeczeństwie postmigracyjnym – Ziemie Zachodnie i Północne. Przedsięwzięcie finansowane było ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Operacyjnego „Obserwatorium Kultury”. Projekt był krótkookresowy i miał charakter pilotażowy, czyli stanowił rodzaj wstępnego rozpoznania problematyki, metod badawczych i środków działania. Założono w nim, że dopiero po dokonaniu tego wstępnego rozpoznania Instytut Zachodni będzie w stanie przygotować długofalowy program badań i działań promujących tożsamość lokalną na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Przyświecały mu dwa główne cele: przebadanie obecnych tendencji rozwojowych i problemów tożsamościowych instytucji kultury na Ziemiach Zachodnich i Północnych oraz stworzenie forum współpracy i wymiany doświadczeń.

Realizacji pierwszego celu służyły badania muzeów na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Działania służące wymianie doświadczeń między podmiotami istniejącymi w sferze kultury obejmowały: organizację konferencji w Mierzęcinie w dniach 24-25 listopada 2005 r., na której powołano do życia klastr instytucji kultury na Ziemiach Zachodnich i Północnych, przygotowanie numeru sygnałnego czasopisma „Siedlisko”, poświęconego zagadnieniom dziedzictwa kulturowego i tożsamości społeczności na Ziemiach Zachodnich i Północnych oraz stworzenie wortalu internetowego jako forum wymiany informacji. Inicjatywa powołania takiego ponadregionalnego forum współpracy, wymiany poglądów i doświadczeń opiera się na ustaleniach, iż problemy tożsamościowe z jakimi borykają się społeczności lokalne na Ziemiach Zachodnich i Północnych wykazują znaczne podobieństwa, nieznaczny jest jednak przepływ doświadczeń w zakresie poszukiwania rozwiązań, zwłaszcza poza granice poszczególnych województw. Założenia tworzonej struktury kooperacji nawiązują do koncepcji tzw. klastra, tj. znajdującej się w geograficznym sąsiedztwie grupy przedsiębiorstw i powiązanych z nimi instytucji, zajmujących się określoną dziedziną, połączonych podobieństwami i wzajemnie się uzupełniająca. W zmodyfikowanym na potrzeby projektu znaczeniu klastr oznacza, opartą na kryterium przestrzennym i funkcjonalnym, formę integracji instytucji kultury na Ziemiach Zachodnich i Północnych oraz środowiska naukowego. Przy czym instytucje kultury rozumiane są tu szeroko i obejmują muzea, instytucje zajmujące się ochroną i dokumentacją zabytków, towarzystwa regionalne i inne. Przedmiotem potencjalnych wspólnych inicjatyw mogą być projekty wystawiennicze, edytorskie, dokumentacyjne, edukacyjne, a także badania naukowe. Tworzona struktura kooperacji opierać się ma na zasadzie partnerstwa, wszyscy jej uczestnicy mają równy status. Instytut Zachodni pełni rolę koordynatora współpracy.

Najważniejsze było zweryfikowanie założeń wstępnych projektu badawczego „Rola muzeów w kształtowaniu tożsamości lokalnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych” oraz sprawdzenie kwestionariusza muzealnego i ankiety socjologicznej. Istnieje zarówno potrzeba, jak i możliwość przeprowadzenia gruntownych badań w ramach nieznacznie zmodyfikowanego projektu, obejmującego nie tylko problem tożsamości lokalnej, ale również pielęgnowania dziedzictwa kulturowego („Rola muzeów w pielęgnowaniu dziedzictwa kulturowego i kształtowaniu tożsamości lokalnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych”).

Konferencja zorganizowana w Mierzęcinie przez Instytut Zachodni miała do spełnienia kilka równoległych zadań: a) umożliwienie kontaktu i wymiany poglądów między osobami zainteresowanymi dziedzictwem kulturowym i tożsamością lokalną na Ziemiach Zachodnich i Północnych, b) zwrócenie uwagi na międzynarodowy wymiar problematyki Ziemi Zachodnich i Północnych (spotkanie z ambasadorem Andrzejem Byrtem), c) zorganizowanie warsztatów poświęconych roli instytucji kulturalnych w kształtowaniu tożsamości lokalnej, d) poinformowanie o projektach realizowanych w Instytucie Zachodnim oraz wysondowanie opinii na ten temat, e) przedyskutowanie sprawy klastra, grupującego różnego rodzaju instytucje kulturalne, f) przeprowadzenie przez zespół badawczy nieformalnych rozmów z uczestnikami konferencji, zwłaszcza z pracownikami muzeów, g) zapoznanie z historią pałacu w Mierzęcinie jako przykładem udanej rewitalizacji zabytku poniemieckiego.

Powołane do istnienia pismo nosi tytuł: „Siedlisko. Dziedzictwo kulturowe i tożsamość lokalna na Ziemiach Zachodnich i Północnych”. Wydawane jest w Instytucie Zachodnim pod redakcją Zbigniewa Mazura i Marcina Tujdowskiego. Pierwszy numer ma charakter zeszytu próbnego, który dopiero po gruntownej krytycznej analizie może zapoczątkować powołanie do życia periodyku z prawdziwego zdarzenia.

Pilotaż programu badawczego „Rola muzeów w kształtowaniu tożsamości lokalnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych” polegał na: a) zebraniu podstawowych informacji o rozwoju muzealnictwa na terenie województwa lubuskiego, b) odwiedzeniu kilkunastu muzeów oraz sporządzeniu z nich dokumentacji fotograficznej, c) przeprowadzeniu wywiadów z muzealnikami według określonego kwestionariusza, d) pilotażu socjologicznego (badania ankietowe). Zgromadzono dokumentację dotyczącą początków i rozwoju muzealnictwa na Ziemiach Zachodnich i Północnych (Archiwum Akt Nowych w Warszawie, archiwum Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kwerenda w Archiwum Państwowym w Poznaniu), jak również podstawową literaturę na ten temat. W odniesieniu do województwa lubuskiego i dolnośląskiego uzyskano dokładne spisy placówek muzealnych (oficjalne wykazy nie zawsze pokrywają się ze stanem rzeczywistym). Przebadano 46 placówek muzealnych o bardzo różnym profilu (wielodziałowe, specjalistyczne, militarne, archeologiczne, etnograficzne *etc.*), dokonując każdorazowo dokumentacji fotograficznej obejmującej budynek muzeum, podstawowe działy ekspozycji, niektóre pojedyncze eksponaty (ok. 550 zdjęć wykonanych aparatem cyfrowym). W jednej ze szkół średnich w Zielonej Górze zrobiono pilotaż socjologiczny (mgr M. Tujdowski) na dwóch grupach młodzieży, jednej która odwiedziła Muzeum Ziemi Lubuskiej oraz innej grupy, która takiej wizyty nie złożyła. Pilotaż ten dostarczył materiału, umożliwiającego przygotowanie właściwych badań socjologicznych. Podstawowe badania pilotażowe przeprowadzono na terenie województwa lubuskiego, odwiedzając praktycznie wszystkie placówki muzealne znajdujące się na tym terenie. Wizyty i badania w muzeach na Śląsku Dolnym, Pomorzu Zachodnim, Pomorzu Środkowym lub Warmii i Mazurach miały znaczenie jedynie uzupełniające. Wyszliśmy z założenia, że dla przygotowania właściwego programu badawczego znacznie ważniejsze i słusze będzie dokładne przebadanie jednego regionu niż powierzchowne z natury rzeczy zorientowanie się w stanie muzealnictwa na całych Ziemiach Zachodnich i Północnych. Założenie to okazało się słusze.

Rafał Żytyniec